

Oponentní posudek diplomové práce

předložené Evangelické teologické fakultě UK (přijata 3. 5. 2018):

Jan MACEK, *Spravedlivá Támar (Gn 38)*,

Praha 2018, 79 stran.

1. Popis a charakteristika:

Záměrem diplomové práce je exegeticky zpracovat biblický oddíl Gn 38,1–30, který obsahuje kontroverzní příběh o Judovi a Támar, a vlastní výklad autora pak srovnat s výklady a interpretacemi několika vybraných autorů od starověku po dnešní dobu. Diplomová práce tím představuje klasický typ exegetické studie, který je obohacen o rozměr dějin působení a recepcce konkrétního biblického textu, jeho motivů a témat. V hodnotících a interpretačních pasážích autor své výsledky zakresluje do širšího kontextu biblicko-teologické rozpravy a hermeneutických otázek výkladu Bible, příležitostně zohledňuje i systematicko-teologických či prakticko-teologické zřetele.

Práce je členěna do čtyř hlavních kapitol. V *úvodu* (s. 7) autor stručně nastolil základní obsahové problémy zkoumaného oddílu, nahlásil celkový postup zpracování a uvedl celkový záměr práce.

V kapitole 1. (*Text*, s. 8–11) je nejprve uveden autorův vlastní překlad hebrejského znění. Po něm následuje zpracování textově kritických problémů, variantních znění ve starověkých verzích i novověkých překladech textu. Formou stručných poznámek a s využitím obvyklého formalizovaného stylu (přímých citací variant a využití standardních zkratk a značek) zde autor představuje a stručně vyhodnocuje problémy podoby textu a základních variant jeho pochopení, jak je dokládá pluralitní textová a překladová tradice. Orientace v této problematice a její vyhodnocení slouží jak vlastnímu překladu, tak výkladu textového oddílu.

V kapitole 2. (*Výklad*, s. 12–45) autor standardním postupem nejprve vymezuje vykládaný oddíl jako ucelenou literární jednotku (formálně i tématicky, s. 12), charakterizuje jeho stavbu a předkládá orientační přehled po motivových a klíčových slovesech (tento vyhodnocený přehled výskytu daných výrazů je poněkud nadneseně nazván „analýza“, viz mezinadpis 2.2.2 na s. 13). Z pojednání vyplývá důležitost opakování řady výrazů a očividně promyšlené práce s vytvářením vzájemných vztahů mezi motivovými termíny. V návaznosti na Fokkelmanovu studii je uvedena specifická figura tří výskytů (s. 16). Z téže Fokkelmanovy studie je převzat také popis koncentrické (chiastické) kompozice celého oddílu, v jejímž centru se ukazuje být rozhovor dvou hlavních postav, Judy a Támar (v. 16a–18e). Promyšlenost kompozice spolu s očividně záměrným užíváním motivových slov vede autora k závěru, že oddíl je intencionálně vystavěným vyprávěním, jehož hlavním tématem je *pokračování Judova rodu*, resp. jeho *umírání a znovuoživení* (s. 18). Tak jako autor představil výskyty a opakování motivových slov uvnitř oddílu, zpracovává v dílčí kapitole

2.3 *konkordancie klíčových motivů a slov*, tj. jejich intertextuální vazby v rámci biblických látek, zejména ovšem knihy Genesis. Vzhledem k tomu, že oddíl je zakomponován do cyklu Josefovských příběhů knihy Genesis a svůj význam nabývá právě v tomto kontextu, je toto synchronně, resp. terminologicky a motivicky pojaté ukotvení v širším literárním kontextu velice důležité. Na základě těchto jakoby propedeutických kroků se pak autor v kap. 2.4 stručně vyslovuje k žánru oddílu, který je standardním *vyprávěním* (typem narativním). Celek vyprávění pak člení do šesti dílčích scén (standardně pro narativní analýzu je členění provedeno podle koherence či proměn postav, místa a času, částečně ovšem též motivů, jež slouží věcnému popisu). Následuje cenná podkapitola 2.5, která nabízí podrobnější naratologickou analýzu – nejprve pojednání času, místa a postav (a jejich proměn v dílčích scénách), charakteristiku syžetu a dějového postupu, jakož i charakteristiky hlavních a vedlejších postav a jejich vzájemných vztahů. Analýzu kompoziční struktury podle J. Fokkelmana srovnává autor s pojetím narativní struktury podle A. J. Lambeho. Výsledky analýz u obou autorů se sice mírně liší (zejména v definici „středu“ či bodu obratu symetrické kompozice), obě však jsou jen mírně variantním dokladem ucelené stavby standardního, resp. tzv. „ideálního“ vyprávění (s odkazem na Tzvetana Todorova, s. 24 a závěr s. 26). Po této důkladnější synchronně orientované kapitole následuje pojednání o daném oddílu v diachronní perspektivě (kap. 2.6 Dějiny textu). Ta je pojata v podstatě jako základní přehled dějin bádání – zhruba od J. Wellhausena a jeho tzv. novější hypotézy pramenů po dnešní stav bádání (tato část je opřena o monografii W. Hilbrandse). Jakkoli může být celkový dojem z celé diskuse roztržštěný (tím více, že analýza jednotlivého oddílu, jako je Gn 38, závisí u každé hypotézy vždy na celkovém řešení problematiky vzniku látek celého Pentateuchu, resp. Hexateuchu) a jakkoli zůstávají mnohé otázky nakonec otevřené, dokáže autor z diskuse vytěžit řadu podnětů a nakonec se střízlivým nadhledem stručně formulovat relativní většinovou shodu (s. 30, kap. 2.6.4 *Výstup*).

Dílčí kapitola 2.7 *Výklad po verších* je z hlediska celkového zaměření práce klíčovou pasáží, čemuž odpovídá i její relativní rozsáhlost (s. 31–44). Autor zde na základě předběžných poznámek k problematice textové podoby a překladům podrobněji vykládá daný text po verších či po skupinách veršů (dílčích odstavcích). Analyzuje přitom jak terminologii a frazeologii, tak rysy stylistické (např. formule a slovní hříčky), tak i věcné a tématické aspekty. Průběžně přitom využívá a diskutuje komentářovou i sekundární literaturu (viz patové poznámky). Ke třem podstatným otázkám zařazuje podrobnější výklad formou exkurzů, což je pro přehlednost a účel výkladu vhodným provedením (viz tzv. švagrovské právo, s. 33–35; termín *שֶׁדֵק* kněžka, chrámová nevěstka či běžná prostitutka, s. 39–41; koncept spravedlnosti, s. 42–43). Stručný facit obsahu (kap. 2.8) nabízí exegetickou bilanci, která je následně nasvícena z perspektivy interpretace, resp. recepce a užití.

Kapitola 3. *Interpretace a užití* (s. 46–59) má podobný rozsah jako předchozí výkladová část, její role je však spíše služebná – není ani samostatným pojednáním o problematice interpretace a užití biblických látek, ani exhaustivním pojednáním o interpretaci a usu uvedeného oddílu, nýbrž pouze nástinem pěti konkrétních příkladů, které mají orientačně ukázat, jakou recepci si tento oddíl či jeho motivy našly v rozdílných historických kontextech, u autorů různých tradic a v různých typech literatury. Analýzu a vzájemné srovnání autor zpracovává na základě předem vytčených šesti kritérií posuzování (viz s. 46). Každou z dílčích kapitol pak uvádí stručnou obecnou charakteristikou zdroje, v němž užití či ohlas Gn 38 nachází, a jeho literárně-historickým zařazením. Poté podrobněji představuje způsob zpracování podle vytčených kritérií, případně jeho důvody a zejména jeho důsledky. Volbou příkladů je dáno, že jsou představeny značně rozmanité způsoby pochopení a uplatnění jak dílčích motivů, tak rolí hlavních postav (Judy i Tamar) i celkového smyslu, vyznění a využití oddílu. Výsledný nálezný autor shrnuje v dílčí kap. 3.6 (s. 57n) a 3.7 (*Facit zvěsti oddílu*, s. 58n).

V relativně dosti stručném celkovém *Závěru* (kap. 4, s. 60–61) autor sumárně rekapituluje svůj postup a svůj nále. Pojetí celé práce odpovídá, že tak činí především deskriptivně – závěrem je zde shrnutí a sumární charakteristika, nikoli syntetičtější vyhodnocení v nadhledu (teologické meta-rovině). Takový posun by byl sice vítaným rozměrem, nicméně v závěru práce by mohl působit spíše jako nekonzistentní skok do nepřipravené a de facto nezpracované domény. Takto závěr dobře odpovídá dílčímu přínosu a závěrům jednotlivých kapitol práce. Závěr v provedené podobě také zcela odpovídá záměru práce, který autor uvedl na jejím začátku – předložit výklad a interpretaci oddílu Gn 38 na základě vlastního rozboru textu (provedeného standardními synchronními i diachronními metodami) a na základě analýzy několika příkladů jeho recepce a užití v dějinách a současnosti.

Rukopis práce standardně uzavírá *Seznam literatury*, který je obvyklým způsobem členěn podle typů položek (prameny, lexika, biblické komentáře, sekundární literatura; s. 62–65). V příloze je umístěn analytický, makrosyntakticko-strukturální rozpis hebrejského textu a anotací typů vět a slovesných tvarů a s vlastním překladem autora.

2. Hodnocení věcné:

2.1 Téma, jeho vymezení, způsob zpracování

S volbou tématu se autor práce sám vedoucímu přihlásil a v rámci vypsání „rubriky“ diplomových prací požádal o zadání daného textu (Gn 38). Již tento specifický zájem je třeba ocenit. Podobně přístup a metodu v zásadě volil autor samostatně na základě svého dosavadního studia. I to je na místě ocenit – *metodické uchopení* je při vši relativní stručnosti předložené práce velice solidní a dobře odpovídá charakteru oddílu. Zejména uplatnění naratologických prvků analýzy je v tomto případě velmi efektivní, umožnilo autorovi vypracovat právě ty aspekty, které se ukázaly být i tématicky (věcně) podstatné. Na základě vypracovaných charakteristik postav a motivové stavby oddílu pak mohl autor provést srovnání i s výklady, které uvedl jako příklady recepce a užití oddílu či jeho ohlasy.

Terminologické analýzy v kapitole 2. provedl autor přesně, s dostatečně jemnými distinkcemi a s citem pro přesnou formulaci v daném kontextu. Přesvědčivé je i jeho představení intertextuálních vazeb a souvislostí, zejména v látkách knihy Genesis. Na základě provedeného výkladu je možné také kladně ocenit autorův pečlivý a velmi přesný překlad textu – zpracovaný podle zásady, že překlad by měl být „naplněním“ výkladu a ztělesněním předkládaného pochopení významu textu.

U kapitoly 3. (Interpretace a užití) lze samozřejmě – jako vždy u tohoto typu pojednání – vznést námitky proti omezení i proti konkrétní volbě příkladů. Provedení je však třeba posuzovat z hlediska účelu v dané práci – a v tomto ohledu rozsah i volba dobře vyhovuje. Tato kapitola má navázat na výklad (o jehož ucelenosti a celkové koherenci není pochyb) a dodat mu další rozměr – ukázat jednotlivé postavy, motivy, případně i celkové vyznění smyslu textu v jeho „druhém životě“, resp. na jeho cestě dějinami kultury. Trajektorie „tradičního procesu“ je totiž pro biblické látky, jejich výklad a interpretaci zcela zásadní; představit ji alespoň v příkladech (ač tato problematika není vlastním tématem práce!) je proto pro pojednání problematiky interpretace biblického oddílu velice užitečné.

V průběhu celé práce se autor vyznačuje střízlivým úsudkem a jemným, vyváženým hodnocením jak věcných aspektů výkladu biblického textu, tak v užití poznatků z odborné literatury a při vstupování do rozpravy. Jeho vedení výkladu působí zcela klidně (včetně pasáží, v nichž vstupuje do rozpravy o rozporných hypotézách a pojetích), nicméně nezapře kritický přístup a jasné vlastní úsudky a pozice (např. s. 37 polemicky proti spekulativním výkladům).

Celkově je práce dokladem jak vlastní analytické i vykladačké práce s biblickým textem v původním znění, tak zdařilého využití dostupné odborné literatury k danému textu, jeho problémům a tématickým aspektům. Obě složky jsou přitom v postupu práce dobře vyváženy.

2.3 K některým dílčím jednotlivostem:

- V uvedení kap. 3 si autor vytkl 6 kritérií, podle nichž hodlá u následujících příkladů užití textu analyzovat a vyhodnocovat aspekty, které jsou pro recepci a užití oddílu důležité. To je metodicky velmi dobrý počín. V provedení následujících podkapitol však vnení vždy zcela jasné, zda bylo všech 6 zřetelů analyzováno a vyhodnoceno. Předložený způsob popisu je v řadě pasáží poněkud sumarizující. Provedení po položkách by přispělo zřetelnosti a jasnosti nálezu. Takto zdá, že v některých subkapitolách některé aspekty chybí – např. „jaké teologické motivy autor v textu vyzdvihuje“ není vždy jasně řečeno, mj. to chybí v celkovém shrnutí (kap. 3.6).
- Na několika místech práce se autor rozmanitě vyjadřuje k otázce, co je hlavní či ústřední téma oddílu. Otázka spravedlnosti se v této souvislosti neobjevuje (zůstává jako jeden z řady důležitých motivů a tématických aspektů, případně jako láka exkurzu). – Jak souvisí výsledný nálezu výkladu s použitým titulem práce?

3. Hodnocení formálních náležitostí:

Po formální stránce je rukopis zpracován velmi pečlivě. Práce je vyhotovena podle zásad a standardů, které jsou pro kvalifikační práce stanoveny. V typograficky poměrně náročném rukopise (graficky odlišené pasáže, hebrejščina kvadrátním písmem, řečtina alfabetou), je přitom naprosté minimum překlepů či textových chyb.¹

Práce je psána kultivovaným jazykem. Autor se vyjadřuje přesně, přitom však čtivě, stylem přiměřeně odborným, ne však demonstrativně odbornickým.

4. Závěr:

Předložená diplomová práce je zdařilá. Přesvědčivě dokládá, že autor pokročilým způsobem ovládá exegetické metody a postupy interpretace, jak je užívá současná biblistika, a že dokáže samostatně kriticky analyzovat a v příslušných kontextech vykládat jak biblické texty, tak jejich sekundární recepci a užití u autorů v rozmanitých kontextech. Zpracováním zvoleného textu prokázal autor jak náležitou přesnost a smysl pro detail, tak orientaci a nadhled v širším oboru starozákonní vědy včetně interdisciplinárních přesahů do oblasti teologie v aspektech historických i systematických (tématických).

Práci jednoznačně doporučuji k obhajobě.

Při hodnocení doporučuji vyjít od klasifikačního stupně *velmi dobře (B)*.

V Praze, dne 6. června 2018

Prof. ThDr. Martin Prudký

¹ Několik překlepů v i/y, několik překlepů v cizích vlastních jménech (např. Rendtorff s. 27, Whybray s. 28), zbytečné uvedení uvozovek u citovaného hebr. tvaru (s. 10) a podobné detaily, celkově v míře zanedbatelné.